

LAUSUNTO

11.12.2009

Opetusministeriö
PL 29
00023 Valtioneuvosto

Asia: 1) **Komission tiedonanto Tekijänoikeus osaamistaloudessa (KOM(2009) 532 lopullinen)**
2) **Creative Content in a European Digital Single Market: Challenges for the Future - A reflection Document of DG INFSO and DG MARKT**

Suomen tietokirjailijat ry edistää suomalaista tietokirjallisuutta, valvoo tietokirjailijoiden tekijänoikeudellisia ja taloudellisia etuja, tukee tietoteosten kirjoittajia sekä edistää jäsentensä ammattitaitoa ja -etiikkaa. Suomen tietokirjailijat ry on Suomen suurin kirjailijajärjestö. Se edustaa yli 2500 oppi- ja tietokirjailijaa.

Digitalisoituminen luo eri tahoille haasteiden ja uhkien lisäksi myös valtavasti mahdollisuuksia. Oikeudenhaltijapuolen ja teosten käyttäjien, esimerkiksi kirjastojen ja arkistojen, edut nähdään ja esitetään usein kovin vastakkaisina. Todellisuudessa kirjojen kirjoittajat haluavat teoksensa mahdollisimman vaivattomasti yleisön saataviin ja yhteiskunnan hyödynnettäväksi. Uskomme käyttäjätahon ymmärtävän, että teosten tekijöille kuuluu teosten käytöstä kohtuullinen korvaus. Ilman työstä saatavaa korvausta kannustin teosten tekemiseen usein katoaisi ja tämä vaikuttaisi kielteisesti tuotettavien teosten määrään ja kulttuuriseen monimuotoisuuteen.

Teokset leviävät digitaalisessa muodossa nopeasti, alkuperäistä vastaavan laatuina. Luvatonta käyttöä on joillakin keinoin pyrittävä estämään. Tämäkin on yhteinen intressi. Luvaton käyttö näkyy laillisesti hankittavien tuotteiden hinnoissa ja vaikuttaa siihen, kuinka helposti suuri yleisö saa teokset saatavilleen.

1) **Komission tiedonanto Tekijänoikeus osaamistaloudessa (KOM(2009) 532 lopullinen)**

Orvot teokset

Sopimuslisenensijärjestelmä sisältää lainsäädännölliset keinot orpojen teosten ongelman ratkaisemiseksi ainakin kulttuuriperinnön säilyttämisen kannalta. Järjestelmää tulee mielestämme kehittää ja luoda lisää mahdollisuuksia toimiville sopimusratkai-

suille, jotka mahdollistavat orpojen teosten tehokkaan käytön esimerkiksi tutkimuksen alueella. Myös yhteiseurooppalaisen lainsäädännön mahdollisuuksia tulee tutkia.

Orpojen teosten käyttämiseen kaupallisissa yhteyksissä tulee suhtautua kriittisemmin. Erityistä huomiota tulee tällöin kiinnittää oikeudenhaltijoiden riittävään ja vilpittömään selvittämiseen. Lisäksi tulee pohtia, olisiko tällaista käyttöä mahdollista lisensoida jonkin tekijänoikeuksien yhteisvalvontajärjestön kautta.

Opetus ja tutkimus

Suomen tietokirjailijat ry katsoo, että opetuksen ja tutkimuksen alalla tapahtuvaa teosten käyttöä voidaan kehittää suorien lisenssien sekä sopimuslisenssikonstruktion avulla. Lisenssien sisältämät lupaehdot tulee laatia riittävän selkeiksi, jotta käyttäjätaho ei koe niitä liian hankaliksi. Sopimuslisenssilupien ehdot tulee laatia sillä tavoin, että ne tukevat teosten primaarimarkkinoita.

Komission tiedonannossa esitetty kirjallisuuslajien kategorisointi on äärimmäisen huolestuttava. Tiedonannossa kirjoitetaan muun muassa, että *”Tiede- ja oppikirjojen laatioilla on muitakin tulonlähteitä, ja julkaiseminen on heille ennen muuta keino edistää tutkimusta ja opetusta, kun taas kirjailijoiden (kuten romaanikirjailijoiden) on ansaittava elantonsa julkaistuilla teoksillaan.”*

Tieto- ja oppikirjailijoista huomattava osa on päätoimisia kirjailijoita ja asiantuntijakirjoittajia, joiden tulonmuodostuksen perustan luo kirjojen julkaisupalkkiot ja muu kirjailijuuteen liittyvä toiminta. Tulonmuodostuksen kannalta tulisi olla täysin yhden-tekevää, kirjoittaako henkilö kaunokirjallisuutta tai tieto- ja oppikirjoja päätoimisesti vai kenties vapaa-ajallaan. Kaikissa tapauksissa tekijät ovat samalla tavalla oikeutettuja korvaukseen tekemästään työstä. Kirjallisuuden laji ei myöskään saa olla erottavana tekijänä siinä, kuinka teoksien saatavuus käyttäjille lainsäädännössä turvataan.

Suomen tietokirjailijat ry kehottaa opetusministeriön välityksellä komissiota tarkastamaan käsitystään eri kirjallisuudenlajien tekijöiden tulonmuodostuksesta. Tällä hetkellä käsityksessä on huomattavia puutteita.

Vammaiset henkilöt

Suomessa vammaisille on turvattu oikeutta yhtäläiseen tietotuotteiden, julkaisujen ja kulttuuriaineistojen saantiin tekijänoikeuslaissa muun muassa pakkolisenssisäännöksiin. Näkövammaisten kirjasto Celia tuottaa tekijänoikeudella suojatuista teoksista äänikirjoja ja näistä kyetään sopimaan kirjaston ja oikeudenhaltijoiden välillä. Mielestämme järjestelmä toimii Suomessa hyvin, eikä tekijänoikeuden rajoitusten laajentamista tällä sektorilla tarvita. Tärkeää on, että yhteiskunta kantaa vastuun erityisryhmiä varten suunnattujen ratkaisujen kustannuksista.

Tiedonannossa esitetään tavoitteena olevan kustantajien kannustaminen julkaisemaan enemmän teoksia vammaisille sopivassa muodossa. Tämä tulee Suomessa tapahtumaan kirjankustannusmarkkinoiden digitalisoitumisen myötä. Kustantajat hankkivat tekijöiltä yhä kasvavassa määrin esimerkiksi äänikirjaoikeuksia ja laajentavat näin äänikirjatuotantoaan. Näin ollen erityisryhmien tarpeet tullaan ottamaan huomioon jo primaarimarkkinoita luotaessa.

Komission on ryhdyttävä toimiin sen varmistamiseksi, että erityisryhmien saataviin eri ratkaisuilla saatetut teokset todella päätyvät vain tällaisille henkilöille. Varsinkin digitalisoitumisen ja teosten levittämisen helpottumisen myötä kasvaa uhka siitä, että teokset päätyvät sellaisille, joilla ei olisi oikeutta käyttää teosta esimerkiksi jonkin tekijänoikeuden rajoitussäännöksen nojalla.

2) Creative Content in a European Digital Single Market: Challenges for the Future - A reflection Document of DG INFSO and DG MARKT

Luovan sisällön markkinoita kehitettäessä on muistettava turvata riittävästi alkuperäisten tekijöiden asemaa. Tekijänoikeus on kannustin uuden luomiselle. Toimivien eurooppalaisten sisältömarkkinoiden jatkuvuuden turvaamiseksi on huolehdittava, että laadukkaita teoksia luodaan jatkossakin. Keskustelussa keskitytään usein tekijänoikeuksia käyttävien yritysten ja käyttäjien tarpeiden kuvaamiseen unohtaen kuka teokset on alun perin luonut. Teosten saatavuutta ja käytettävyyttä pyritään valitettavan usein parantamaan rajoituksilla tekijän yksinoikeuteen.

Pohjoismainen sopimuslisenssijärjestelmä on osoittautunut toimivaksi ratkaisuksi teosten laajamittaista käyttöä lisensoitaessa. Ainakin ns. jälkikäytön alueella järjestelmä on erittäin suositeltava otettavaksi käyttöön koko Euroopan alueella. Tällöin voitaisiin todella ryhtyä keskustelemaan rajat ylittävästä teosten lisensoinnista. Sopimuslisenssijärjestelmä alentaisi myös transaktiokustannuksia. Tällä olisi merkitystä erityisesti sellaisilla alueilla, joilla sopimuskumppanin löytämisestä ja sopimusten laatimisesta aiheutuvat kustannukset vaarantavat kokonaan teoksen taloudellisia päämääriä, kulttuuria tai yhteiskuntaa palvelevan käytön.

Suomessa on lakiin otettu sopimuslisenssisäännökset alueille, joilla on paljon massa-luonteista teosten käyttöä. Käyttö tapahtuu monilla alueilla tällä hetkellä ilman lupaa. Sopimuslisenssijärjestelmästä tulisi luoda lainsäädäntötasolla sellainen, ettei sen käyttöönotto estyisi yhden oikeudenhaltijaryhmän vastustukseen enemmistön kannattaessa lisensointitoiminnan aloittamista. Tämä olisi myös teosten käyttäjätahojen etujen mukaista luvanvaraista näiden toiminnan.

Digitaalisten teosten ja oikeuksien kaupan mahdollistamiseksi sopimuslisenssijärjestelmä ei aina ole oikea ratkaisu. One stop shop -tyyppiseen oikeuksien hankintaan yhteisvalvontajärjestöt ovat järkevä forum ja tällaista toimintaa tulisi kehittää oikeuksien primaarimarkkinoilla. Teosten käyttäjä voisi saada oikeudet yhdestä paikasta, haluamillaan ehdoilla ja tiettyä hintaa vastaan, jonka oikeudenhaltijat voisivat itsenäisesti määrittää. Tämä sekä helpottaisi oikeudenhaltijoiden tulonhankintaa eurooppalaisilla digitaalisilla markkinoilla että turvaisi käyttäjätaholle entistä helpomman pääsyn teosten hyödyntämiseen.

Vaihtoehtoisten korvausjärjestelmien kehittäminen sekä uusien toimijoiden tulo mukaan tekijänoikeusmarkkinoille parantaa alkuperäisten tekijöiden asemaa ja luo kilpailua. Suomessa kirjankustantamistoiminta on varsin oligopolisoitunutta. Lainsäädännön tulee tukea uusien tekijänoikeuksien hyödyntämismahdollisuuksia tarjoavien yritysten markkinoille tuloa. Sitä voitaisiin helpottaa siten, että digitaalisten julkaisujen verokohtelun tulisi olla alennetun verokannan mukainen.

Kollektiivisesti oikeuksia hallinnoivien järjestöjen käyttäjätaholle myöntämien lupien ja lisenssien arvonlisäverotusta tulisi komissiossa pohtia niiden tärkeän yhteiskunnallisen tehtävän vuoksi. Järjestöt toisivat toiminnallaan yksittäisten tekijöiden teoksia laajasti yleisön ja teosten käyttäjäyritysten saataville. One stop shop -luonteisten järjestöjen arvonlisäverotusta huojentamalla loppukäyttäjän maksama hinta muodostuisi tällä tavoin samalle tasolle, kuin jos lupa olisi hankittu yksittäiseltä tekijältä, joka ei toimi yritysmuotoisesti.

Helsingissä 11. päivänä joulukuuta 2009

Pirjo Hiidenmaa
puheenjohtaja

Jukka-Pekka Pietäinen
toiminnanjohtaja